

Mokinių dalyvavimas nepamokinėje veikloje ir santykiai su mokytojais

Saulius Šukys

Socialinių mokslų (edukologijos) daktaras
Lietuvos kūno kultūros akademijos
Kinantropologijos ir sporto raidos katedra
Sporto g. 6, LT-44221 Kaunas
Tel. (8 37) 30 26 37
El. paštas: sml.saulius@mail.lt

Straipsnyje pristatomi empirinio tyrimo, kuriuo buvo siekta išsiaiškinti pasitikėjimo mokytojais ir tarpusavio pagarbos sąsajas, atsižvelgiant į tai, ar mokiniai dalyvauja popamokinėje veikloje, ir kokios yra šios veiklos pakraipos, duomenys. Nustatyta, kad dalyvaujančius popamokinėje veikloje mokinius dažniau išklauso mokytojai, šie mokiniai dažniau linkę mokytojams atskleisti asmenines problemas. Nors tokie mokiniai dažniau jaučia mokytojų rodomą pagarbą, patys nėra linkę labiau gerbti mokytojus.

Pagrindiniai žodžiai: popamokinė veikla, pasitikėjimas mokytojais, tarpusavio pagarba.

Papildomo ugdymo problemų, jam priskiriamų funkcijų nagrinėjimas nėra naujas reiškinys. Ir tai suprantama. Juk papildomo ugdymo metu galima įgyvendinti daug reikalingų ir ne formalių ugdymo uždavinių – užimti mokinius po pamokų, apsaugoti juos nuo nepageidaujamos įtakos gatvėje, suteikti papildomų žinių ir įgūdžių, įtraukti į visuomenei svarbių problemų sprendimą ir kt. (Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste, 2001). Socializacijai, kūrybiškumo ir įvairiapusiams gebėjimams lavinti, laisvalaikio kultūrai plėtoti, tenkinti saviraiškos poreikius įvairiose ugdymo programose, būreliuose, meno, muzikos, sporto ir kitose šakose mo-

kykloje ir už jos ribų, reikiamas sąlygas sudaro popamokinė veikla (Barkauskaitė, 2004). Tyrimai rodo, jog daugiau negu pusė mokinių dalyvauja popamokinėje veikloje. Daugiausiai mokinių pasirenka sporto ir meninės kūrybos sritis, o kitos veiklos sritys, tokios kaip dalyvavimas vaikų ir jaunimo organizacijose, dalykiniuose, techninio profilio būreliuose palyginti mažai išplėtotos (Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste, 2001; Barkauskaitė, 2004). Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, jog mergaitės ir berniukai renkasi skirtingas popamokinės veiklos pakraipas. Antai M. Barkauskaitės tyrimas rodo, kad meninės pakraipos būrelius

dažniau lanko mergaitės nei berniukai, o sporto būrelius – atvirkščiai.

Popamokinė veikla – labai svarbi mokinių užimtumo sritis, suteikianti galimybes atskleisti jų gabumams, leidžianti pagilinti ir praktiškai panaudoti žinias, įgytas pamokų metu (Popamokinės veiklos veiksmingumas, 2003). Popamokinė veikla taip pat yra neatšiejama mokinio asmenybės ugdymo dalis, stiprinanti savarankiškumą, kūrybiškumą, iniciatyvumą, pilietiškumą, lavinanti vaizduotę, komunikabilumą (Sprindžiūnas, 2002; Barkauskaitė, 2004). Tyrimais nustatyta, jog dalyvaujantys popamokinėje veikloje mokiniai geriau geba vertinti tiek save, tiek bendraamžius, mokytojus bei tėvus (Steiner, McQuivey, Pavelski, Pitts, Kraemer, 2000; Eccles, Barber, Stone, Hunt, 2003). Antai iš mokinių dalyvavimo popamokinėje veikloje ir jų tolerancijos sąsajų tyrimo matyti, kad savo noru į šią veiklą įsitraukiantys mokiniai dažniau lanksčiau elgiasi su bendraamžiais, dėmesingesni suaugusiesiems (Sprindžiūnas, 2002). Jie rečiau praleidžia pamokas, mažiau linkę įsivelti į peštynes su kitais mokiniais (Harrison, Narayan, 2003). Geresni mokinių, lankančių įvairius būrelius, sveikatos duomenys, t. y. jie vartoja daugiau vaisių ir daržovių, tarp jų mažiau rūkalių, vartojančiųjų narkotikus, įsitraukiančiųjų į ankstyvus seksualinius santykius (Harrison, Narayan, 2003). Tačiau nenustatyta skirtumų, ar alkoholis vartojamas labiau dalyvaujančių, ar nedalyvaujančių popamokinėje veikloje mokinių (Pate, Trost, Levin, Dowda, 2000; Simantov, Schoen, Klein, 2000). Pažymėtina, jog kiekvienos pakraipos popamokinė veikla šiek tiek skiriasi, todėl ir jos įtaka mokinių ugdymui gali skirtis. Pavyzdžiui, J. P. McHale su bendraautorais (2005), įvertinę ilgalaikio stebėjimo duomenis, nustatė, jog meninės pakrai-

pos būrelius lankantiems berniukams nelabai būdingas sveikatai žalingas elgesys. Tiek minėti, tiek kitų (Harrison, Narayan, 2003) tyrimų duomenys atskleidė, jog geriausi sveikatos duomenys (pvz., žalingų įpročių nebuvimas) bei retesni problemiško elgesio atvejai būdingi mokiniams, kurie lanko ne vienos, o keleto pakraipų būrelius.

Apibendrinami pateiktus tiek užsienio, tiek Lietuvos tyrėjų duomenis galime teigti, jog dalyvavimas popamokinėje veikloje gali padėti visapusiškai tobulėti. Vis dėlto reikia atkreipti dėmesį, kad daug lemia ir šios veiklos organizavimas. Kai kurie tyrimai rodo, jog paaugliai popamokinėje veikloje nepakankamai dažnai veikia savarankiškai: jie retai noriai įsitraukia į veiklą, savo noru pasirenka veiklos būdus bei priemones, o ypač teikia siūlymus ir imasi vertinti veiklos rezultatus. Kartais paaugliai popamokinėje veikloje pasigenda humanišku pedagogų santykių su jais: pagarbos, užuojautos, o ypač pasitikėjimo. Kita vertus, kaip buvo minėta anksčiau, jeigu mokiniai savo noru įsitraukia į popamokinę veiklą ir gali teikti pasiūlymus, kaip ją tobulinti, ir į juos atsižvelgiama, jiems geriau sekasi savo norus bei iniciatyvą įgyvendinti, išreikšti kūrybiškumą (Sprindžiūnas, 2002).

Šiuolaikiniam pedagogui iškilusi būtinybė mokyti ugdytinius suvokti šiuolaikinio pasaulio kaitos dėsningumus, išsiugdyti kritinio mąstymo ir savarankiško apsisprendimo bei vertybių pasirinkimo gebėjimus. Tai verčia pedagogus savo santykius su mokiniais grįsti humanizmo ir partnerystės idėjomis (Martišauskienė, 2004b). Taip pat labai svarbu, kad mokinių ir mokytojų bendravimas remtųsi tarpusavio pasitikėjimu ir pagarba. Pažymėtina, jog popamokinė veikla taip pat gali būti panaudojama siekiant tokio mokinių ir mokytojų bendravimo. Žinoma, reikia, jog mokiniai pa-

tys pasirinktų jiems įdomią, reikšmingą veiklą, o jos organizatorius būtų sąžiningas, atsakingas bei kūrybingas asmuo (Dapkienė, 2002). Realizuodami savo norus bei tobulindami gebėjimus įdomioje veikloje mokiniai gali įgyti daugiau pasitikėjimo savimi. O pasitikėjimas savimi susijęs su pagarba sau, taip pat tai turi itin didelę įtaką bendravimui ir tarpusavio santykiams. Taigi galima kelti prielaidą, jog popamokinėje veikloje bendraujant su kitais mokiniais bei vadovu galima ugdyti pagarbą ne tik sau, bet ir kitiems asmenims.

Minėtos prielaidos paskatino kelti klausimą, o kokios yra mokinių dalyvavimo popamokinėje veikloje ir jų santykių su mokytojais sąsajos. Atsižvelgdami į anksčiau pateiktus tyrimų duomenis, dalyvavimą popamokinėje veikloje ir šios veiklos pakraipą pasirinkome kaip nepriklausomus tyrimo objekto kintamuosius, o pasitikėjimą mokytojais bei tarpusavio pagarbą – kaip priklausomus kintamuosius. Taigi tirdami siekėme **tikslo** – atskleisti šių kintamųjų sąsajas. **Tyrimo uždaviniai:** 1) atsižvelgiant į tai, ar mokiniai dalyvauja popamokinėje veikloje, išsiaiškinti, kaip jie pasitiki mokytojais; 2) atsižvelgiant į tai, ar mokiniai dalyvauja popamokinėje veikloje, išsiaiškinti, kokią jie jaučia pagarbą mokytojams, 3) atskleisti mokinių pasitikėjimo mokytojais ir rodomos jiems pagarbos sąsajas su popamokinės veiklos pakraipa.

Tyrimo metodika ir organizavimas. Taikytas apklausos raštu metodas. Jame buvo pateikti klausimai, kuriais siekta išsiaiškinti, kaip mokiniai pasitiki mokytojais bei kokią jaučia jiems pagarbą. Mokinių dalyvavimas popamokinėje veikloje buvo nustatytas pateikiant klausimą su galimomis alternatyvomis, t. y. sporto šakos treniruotės, jogos, gatvės šokio ir kiti panašaus pobūdžio būreliai; dailės, mu-

zikos, teatro, tautinių šokių ir panašūs būreliai; fizikos, jaunųjų technikų ir panašūs būreliai. Taip pat mokiniai galėjo nurodyti kitus, mūsų nepaminėtus, būrelius, kuriuos jie lanko. Anketos pabaigoje pateikti klausimai, skirti nustatyti socialines demografines tiriamųjų charakteristikas (lytis, klasė).

Tyrimo duomenims apskaičiuoti buvo naudotos programos *SPSS 13,0 for Windows*. Buvo skaičiuojamas procentinis pasiskirstymas. Skirtumams tarp grupių (dalyvavimas popamokinėje veikloje bei šios veiklos pakraipa) nustatyti buvo taikomas chi kvadrato kriterijus. Rezultatai laikyti statistiškai reikšmingi, jei paklaidos tikimybės reikšmė buvo $p \leq 0,05$, kai yra 95 proc. patikimumas.

Tiriant buvo sukonstruota nepriklausoma atsitiktinė imtis ($n = 1382$), reprezentuojanti Kauno rajono šeštos – vienuoliktos klasės mokinių populiaciją. Skaičiuojant imtį, t. y. jos tūrį, vadovautasi Kauno rajono savivaldybės Kultūros, švietimo ir sporto skyriaus pateikiamą informacija apie mokinių skaičių rajono švietimo įstaigose. Kadangi mokiniai mokosi pagrindinėse, vidurinėse mokyklose bei gimnazijose, planuojamam tyrimui buvo atsitiktinai iš 11 pagrindinių mokyklų parinktos šešios mokyklos, atitinkamai iš devynių vidurinių mokyklų – šešios mokyklos ir iš šešių gimnazijų – keturios gimnazijos. Būtent pasirinktose mokyklose buvo apklausama po vieną šeštą–vienuoliktą klasę. Taigi apklausėme 380 pagrindinių mokyklų mokinių ir 534 vidurinių mokyklų mokinius bei 468 gimnazijų mokinius. Iš jų 228 – septintos, 263 – aštuntos, 213 – devintos, 216 – dešimos ir 203 – vienuoliktos klasės mokinius (apimant gimnazijos pirmas–trečias klases). Tiriamų moksleivių imtį pagal lytį sudarė 653 mergaitės ir 707 berniukai. 22 mokiniai savo lyties nenurodė.

Mokinių apklausai atlikti buvo gauti mokyklų vadovų sutikimai. Atliekant apklausą, buvo vadovautasi geravališkumo, etiniais bei teisiniais tyrimo principais, t. y. nesiekama tyrimo dalyviams padaryti nei psichinės, nei moralinės žalos bei užtikrinamas tyrimo duomenų anonimiškumas. Patys tiriamieji turėjo teisę apsispręsti, ar nori dalyvauti apklausoje. Apklausą buvo atliekama vienu metu klasėje dalyvaujant tyrėjui.

Tyrimo rezultatai

Tyrimo rezultatai rodo, kad beveik du trečdaliai mokinių dalyvauja popamokinėje veikloje (žr. 1 lentelę). Dažniausiai mokiniai renka si sporto, rečiau – meninės pakraipos būrelius, o penktadalis (22,5 proc.) lanko net ke-

letą skirtingų būrelių vienu metu. Matyt, dėl-ninga, kad sporto būreliai populiariesni tarp berniukų, o meninės pakraipos – tarp mergaičių. Nors nuo šeštos iki 10 klasės matomas dalyvaujančių nepamokinėje veikloje mokinių skaičiaus mažėjimas, tačiau vienuoliktoje klasėje šis skaičius vėl pradeda didėti (žr. 2 lentelę).

Analizuojant mokinių pasitikėjimo mokytojais apklausos duomenis pažymėtina, jog mokytojai dažniau išklauso būtent tuos mokinius, kurie dalyvauja popamokinėje veikloje ($\chi^2 = 8,86$ (l.l. = 3), $p = 0,03$) (žr. 3 lentelę). Nustatyta tendencija, kad mokiniai, kurie lanko keletą skirtingų būrelių, dažniau jaučia mokytojų norą juos išklausti nei meninės pakraipos būrelius lankantys ar sportuojantys mokiniai.

Tyrimas atskleidė, kad tik trečdalis (34,5 proc.) mokinių galėtų tikėtis daugelio

1 lentelė. Mokinių dalyvavimas popamokinėje veikloje pagal lytį (proc.)

Veiklos pakraipa	Mergaitės (n = 707)	Berniukai (n = 653)	Iš viso (n = 1382)
Sporto būreliai	15,2	37,5	26,8
Meno pakraipos būreliai	23,4	4,2	13,3
Techninės pakraipos būreliai	2,6	1,9	2,3
Dalyvauja įvairių būrelių veikloje	26,5	18,8	22,5
Nedalyvauja popamokinėje veikloje	32,3	37,6	35,1

2 lentelė. Mokinių dalyvavimas popamokinėje veikloje pagal amžių (proc.)

	6 klasė (n = 259)	7 klasė (n = 228)	8 klasė (n = 263)	9 klasė (n = 212)	10 klasė (n = 216)	11 klasė (n = 203)
Dalyvauja popamokinėje veikloje	75,3	68,4	65,4	62,3	55,1	60,6

3 lentelė. Mokinių nuomonė apie mokytojų norą juos išklausti (proc.)

Atsakymo variantai	Dalyvaujantys popamokinėje veikloje (n = 893)	Nedalyvaujantys popamokinėje veikloje (n = 482)	Iš viso (n = 1375)
Taip, visada išklauso	31,9	25,1	29,5
Dažnai išklauso	25,3	25,3	25,3
Nelabai nori išklausti	10,9	14,1	12,0
Tai priklauso nuo mokytojo	31,9	35,5	33,2

mokytojų pagalbos, jeigu prie jų mokykloje priekabiautų kiti mokiniai. 39,1 proc. pagalbos tikėtusi tik iš kelių mokytojų, o kas dešimtas (10,8 proc.) apskritai nei iš vieno mokytojo nesitikėtų paramos. Beje, analogiškai mokytojus vertino tiek dalyvaujantys, tiek nedalyvaujantys popamokinėje veikloje mokiniai. Nenustatyta skirtumų ir tarp skirtingos pakraipos būrelius lankančių mokinių.

Apklauskos duomenimis, dalyvavimas popamokinėje veikloje nėra susijęs su mokinių nuomone apie mokytojus, kai šie skiria nuobaudas. Verta paminėti, kad 8,0 proc. mokinių niekada nesulaukia mokytojų paaiškinimo, už ką jie yra baudžiami. Įdomu tai, kad dėl to išsiskyrė skirtingos pakraipos veikloje dalyvaujančių mokinių nuomonė ($\chi^2 = 16,93$ (l.l. = 6), $p = 0,01$). Antai 48,8 proc. įvairius būrelius lankančių mokinių nurodė, jog mokytojai visada paaiškina priežastis. Taip teigiančių iš meninės pakraipos būrelius lankančių mokinių buvo 44,0 proc., o iš sportuojančių mokinių atitinkamai 34,0 proc. respondentų.

Tik esant tarpusavio pasitikėjimui galima tikėtis, kad nebus bijoma pasidalyti su mokytojais ir asmeninėmis paslaptimis. Tačiau tyrimas atskleidė, kad mažiau negu pusė (41,9 proc.) neabejotų, jog mokytojai išlaikytų paslapyje jų atskleistus asmeninius rūpesčius. Beveik tiek pat mokinių (43,4 proc.) abejotų, o likusieji (14,7 proc.) – visai nepasitikėtų. Reikia pažymėti, kad atskleisti mokytojams savo asmenines problemas labiau linkę būtų dalyvaujantys popamokinėje veikloje mokiniai ($\chi^2 = 9,97$ (l.l. = 2), $p = 0,007$) (žr. 4 lentelę). Taip pat verta paminėti, kad labiau mokytojams asmenines problemas, nebijodami, jog jos bus paviešintos, linkę atskleisti meninės pakraipos būrelius lankantys mokiniai (žr. 5 lentelę), mažiau – įvairius būrelius lankantys, o mažiausiai – sportuojantys mokiniai ($\chi^2 = 20,66$ (l.l. = 4), $p = 0,001$).

Atsižvelgus į anksčiau pateiktus duomenis, nėra netikėta, jog dalyvaujantys popamokinėje veikloje apskritai labiau pasitiki mokytojais, palyginti su nedalyvaujančiais jokioje popamo-

4 lentelė. Mokinių nuomonė apie tai, ar mokytojai išsaugotų jų asmenines paslaptis (proc.)

Atsakymo variantai	Dalyvaujantys popamokinėje veikloje (n = 896)	Nedalyvaujantys popamokinėje veikloje (n = 480)	Iš viso (n = 1376)
Manau, kad taip	44,6	36,7	41,9
Abejoju	42,2	45,6	43,4
Manau, kad ne	13,2	17,7	14,7

5 lentelė. Skirtingos pakraipos būrelius lankančių mokinių nuomonė apie tai, ar mokytojai išsaugotų jų asmenines paslaptis (proc.)

Atsakymo variantai	Sporto būreliai (n = 371)	Meno pakraipos būreliai (n = 184)	Įvairios pakraipos būreliai (n = 312)
Manau, kad taip	36,9	54,3	50,0
Abejoju	46,9	35,9	39,4
Manau, kad ne	16,2	9,8	10,6

6 lentelė. Mokinių nuomonė apie mokytojų pagarbą jiems (proc.)

Atsakymo variantai	Dalyvaujantys popamokinėje veikloje (n = 892)	Nedalyvaujantys popamokinėje veikloje (n = 483)	Iš viso (n = 1375)
Taip, visada gerbia	15,2	13,3	14,5
Dažniausiai gerbia	55,5	49,7	53,5
Retai gerbia	25,1	33,5	28,1
Visai mūsų negerbia	4,2	3,5	3,9

kinėje veikloje ($\chi^2 = 9,43$ (l.l. = 2), $p = 0,01$). Išsiskyrė pasitikėjimo mokytojais duomenys vertinant juos ir pagal mokinių popamokinės veiklos pakraipą ($\chi^2 = 13,02$ (l.l. = 4), $p = 0,01$). Labiau mokytojais pasitiki įvairios pakraipos būrelius lankantys mokiniai, mažiau – meninės pakraipos būrelius lankantys mokiniai, o mažiausiai – sportuojantys mokiniai.

Pasitikėjimas susijęs su tarpusavio pagarba. Todėl nekeista, kad dalyvaujantys popamokinėje veikloje dažniau ne tik pasitiki mokytojais, bet ir kartu jaučia jų pagarbą, palyginti su jokia nepamokinėje veikloje nedalyvaujančiais mokiniais ($\chi^2 = 11,08$ (l.l. = 3), $p = 0,01$) (žr. 6 lentelę). Vertinant duomenis pagal popamokinės veiklos pakraipą, skirtumų nenustatyta. Įdomu tai, kad gauti faktiškai identiški duomenys vertinant dalyvaujančių ir nedalyvaujančių popamokinėje veikloje mokinių pagarbą mokytojams. Mūsų duomenimis, pusė (50,9 proc.) mokinių retai rodo jiems pagarbą, o 6,3 proc. visai mokytojų negerbia.

Diskusija

Atliktas tyrimas patvirtina kitais tyrimais (Barbarkaitė, 2004) nustatytą tendenciją, jog populiariausia popamokinės veiklos forma yra įvairūs sporto būreliai, ne tokie populiariūs yra meninės pakraipos būreliai. Analogiškai nustatyta, jog tarp berniukų populiariesni spor-

to, o tarp mergaičių meninės pakraipos būreliai. Sąlyginai mažiau nei kituose tyrimuose nustatyta lankančių techninės kūrybos būrelius mokinių (galbūt dėl mūsų apklausos specifikos). Tiriant buvo apklausti būtent rajono įvairaus tipo mokyklų mokiniai. Manome, jog kai kuriose rajono mokyklose apskritai yra menkesnės galimybės rinktis įvairesnius, mokinių pomėgius atitinkančius būrelius. O, pavyzdžiui, sportui kartais (priklausomai nuo šakos) pakanka minimalių sąlygų.

Remdamiesi dalyvaujančių popamokinėje veikloje mokinių atsakymais galime teigti, jog šie mokiniai labiau pasitiki mokytojais nei nedalyvaujantys popamokinėje veikloje. Šie mokiniai ne tik dažniau linkę mokytojams atskleisti asmenines problemas bei rūpesčius, bet taip pat dažniau tiki, jog pedagogai juos iš klausys. Tai nestebina, nes ir kiti tyrėjai (Eccles, Barber, Stone, Hunt, 2003) yra pastebėję, jog dalyvaujantys popamokinėje veikloje mokiniai dažniau kalbasi su mokytojais įvairiais jiems rūpimais klausimais. Be to, šie mokiniai nurodo daugiau suaugusiųjų, su kuriais kalbasi ar gali kalbėtis apie ateities planus. Tai dėsninga atsižvelgiant ir į mokslinėse publikacijose (Sprindžiūnas, 2002) pateikiamus duomenis, jog popamokinėje veikloje savo kūrybiškumą realizuojantys mokiniai yra dėmesingesni, tolerantiškesni tiek bendraamžiams, tiek ir suaugusiesiems. Tačiau mūsų tyrimas

atskleidžia vieną detalę: nors popamokinėje veikloje dalyvaujantys mokiniai ir labiau linkę mokytojams atskleisti savo rūpesčius, vertinant pagal mokytojų, kuriais gali pasitikėti, skaičių, skirtumų, palyginti juos su nedalyvaujančiais popamokinėje veikloje bendraamžiais, nepastebėjome. Nors tokie duomenys dar neprieštaruoja anksčiau minėtoms kitų tyrėjų nustatytoms tendencijoms (galbūt mokiniai ne su mokytojais, o su kitais suaugusiais labiau linkę kalbėtis), verčia atkreipti dėmesį, jog mokykloje mokinys gali pasiguosti tik vienam ar dviem pedagogams. Taigi, jeigu iš mokinio tyčiojasi, priekabiauja, jis mokykloje turi nedaug asmenų, kuriems apie tai galėtų pranešti ir tikėtis pagalbos. O buvimas auka (tyrimų duomenimis, tarp šeštokų – 31,5 proc., o tarp aštuntokų – 29,6 proc. mokinių yra patyrę vienokią ar kitokią prievartos ar patyčių formą (Jankauskienė, Kardelis, Šukys, Kardelienė, 2008)), nesulaukiant pagalbos ar netgi neturint iš ko jos paprašyti, gali mokinių gyvenime sukelti dramatiškų padarinių. Tai dar kartą rodo, jog mokykloje nepakanka tik dalykinių santykių. Apskritai viena svarbiausių XXI amžiaus nuostatų (Hamburgo deklaracija, 1998) yra mokytis gyventi kartu, tai yra skatinti demokratinį dalyvavimą visuomenės veikloje, ugdyti konfliktų sprendimo įgūdžius. Europos ir Lietuvos mokyklose vis plačiau taikomi mokymosi bendradarbiaujant metodai, o šių metodų efektyvus taikymas susijęs su mokinių bei mokinių ir mokytojų tarpusavio santykiais, pagarba vienu kitiems, bendravimo įgūdžiais (Teresevičienė, Gedvilienė, 2000), tačiau tokių tarpusavio santykių dar stokojama. Tyrimų duomenimis, net penktadalis mokinių nerimą sieja su problemomis dėl santykių su mokytojais (Martišauskienė, 2004a).

Mokytojų pagarbą dažniau pastebi daly-

vaujantys popamokinėje veikloje mokiniai. Galbūt šie mokiniai yra aktyvesni, smalsesni ne tik įvairių būrelių veikloje, bet ir pamokose. Mokytojams tokie mokiniai taip pat labiau patinka, jiems jie skiria daugiau dėmesio. Tačiau įdomu tai, kad nenustatyta skirtumų vertinant mokinių pagarbą mokytojams. Taigi, nors dalyvaujantys popamokinėje veikloje dažniau sulaukia mokytojų pagarbos, patys nėra linkę labiau juos gerbti. Čia vėlgi reikėtų pacituoti kitų tyrimų duomenis, kurie rodo, jog popamokinėje veikloje savo rezultatais labiau patenkinti mokiniai yra tolerantiškesni bendraamžiams ir tėvams, tačiau panašios santykių su mokytojais priklausomybės nepastebėta (Sprindžiūnas, 2002). Galime daryti prielaidą, jog būtent mokytojams tolerancijos, atitinkamai – ir pagarbos, pasigendama ir dėl pačių pedagogų bendravimo kompetencijos stokos. Norėtume grįžti prie jau anksčiau pasakytos minties, jog dalyvaujantys popamokinėje veikloje mokiniai galbūt yra populiariesni tarp mokytojų, todėl sulaukia daugiau dėmesio, o būtent tai mokiniai gali sieti su didesne pagarba. Tačiau kai kurie mokslininkai (McHale ir kt., 2005) yra pastebėję, kad dalyvaujantys popamokinėje veikloje (t. y. lankantys sporto būrelius) yra populiariesni tarp mokytojų būtent dėl didesnio savo aktyvumo pamokų metu, kuris pasireiškia noru bendrauti su mokytojais. Tačiau didesnis aktyvumas pamokos metu dar negarantuoja geresnių mokymosi rezultatų. O, tyrimų duomenimis (Sprindžiūnas, 2002), dėl nesėkmių pamokoje mokiniai dažnai kaltina būtent mokytojus. Be to, noras daug bendrauti nebūtinai rodo pagarbą mokytojui. Tai gali būti ir bandymai tiesiog jam pataikauti.

Verta atkreipti dėmesį į kai kuriuos skirtingos pakraipos būrelius lankančių mokinių

duomenis. Nestebina, jog labiau mokytojais pasitiki įvairius būrelius lankantys mokiniai. Tokias tendencijas yra aptikę ir kiti tyrėjai (Harrison, Narayan, 2003; McHale ir kt., 2005). Kur kas mažiau mokytojais pasitiki sportuojantys mokiniai. Nors sportinė veikla dažnai apibūdinama kaip tokia aplinka, kurioje galima suprasti pagarbos kitiems reikšmę, praktikoje kartais būna priešingai. Svarbesnės gali tapti ne dorovinės vertybės, o tokios, kurios padeda pasiekti pergalę. Beje, tai akivaizdu ne tik suaugusiųjų, bet ir vaikų sporte. Be to, sportinėje veikloje kylančias problemas taip pat yra kur kas sunkiau spręsti. Kartais treneriai, siekdami rezultatų, nekreipia dėmesio į vaikų sveikatą, turi savo favoritus, nevengia užgaulioti kitų akivaizdoje ir kt. (Long, Pantaleon, Bruant, d'Arripe-Longueville, 2006; Romand, Pantaleon, 2007). Deja, patys sportuojantys vaikai dažnai pripažįsta, kad praktiškai nėra su kuo apie tai pakalbėti. Dažniausiai nieko nedaro bijodami, jog bus priversti ieškoti kitokios laisvalaikio veiklos, ypač kai komandoje suformuojama nuostata, jog sportuojant svarbiausia yra sportiniai rezultatai. Neatsitiktinai sporto pedagogai, mokslininkai dvejopai vertina sportavimą: tiek teigiamai, tiek neigiamai. Kita vertus, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, jog tiek kiti panašaus pobūdžio tyrimai, tiek šie visus mokinius, kurie nurodė lanką sporto būrelius ar sporto šakos pratybas, priskyrė prie vienos grupės. Matyt, verta būtų juos išskirti į tuos, kurie tiesiog

organizuotai mankština, ir tuos, kurie jau ne tik reguliariai lanko sporto pratybas, bet ir dalyvauja varžybose.

Nors tyrimas atskleidė kai kuriuos skirtumus vertinant įvairios pakraipos būrelius lankančių mokinių duomenis, ne visuomet juos galime paaiškinti paties dalyvavimo tam tikroje veikloje faktu. Netgi tos pačios pakraipos būrelių veikla gali būti skirtingai organizuojama priklausomai nuo mokytojo gebėjimų bendrauti su mokiniais, organizuoti veiklą. Tęsiant tyrimus į tai svarbu atsižvelgti.

Išvados

1. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad dalyvaujantys popamokinėje veikloje mokiniai labiau pasitiki mokytojais. Jie dažniau nei popamokinėje veikloje nedalyvaujantys mokiniai linkę mokytojams atskleisti asmenines problemas, labiau tiki, kad šie juos išklausys. Kita vertus, dauguma mokinių nepriklausomai nuo to, ar jie dalyvauja popamokinėje veikloje, ar ne, pagalbos galėtų prašyti tik keletu mokytojų. Kas dešimtas apskritai nėra iš vieno mokytojo nesitikėtų paramos.

2. Nors įvairius būrelius lankantys mokiniai labiau pastebi mokytojų jiems rodomą pagarbą, patys nėra linkę labiau juos gerbti.

3. Aptikta tendencija, jog mažiau mokytojais pasitiki sportuojantys, palyginti su kitos pakraipos būrelius lankančiais įvairaus amžiaus mokiniais.

LITERATŪRA

Barkauskaitė M. Moksleivių dorinis ugdymas popamokinėje veikloje // *Pedagogika*. 2004, Nr. 72, p. 20–25.

Dapkienė S. Papildomo ugdymo formos. Šiauliai, 2002.

Eccles J., Barber B., Stone M., Hunt J. Extracurricular activities and adolescent development // *Journal of Social Issues*. 2003, 59 (4), p. 865–889.

Hamburgo deklaracija. Vilnius, 1998.

Harrison P. A., Narayan G. Differences in behavior, psychological factors, and environmental factors associated with participation in school sports and other activities in adolescence // *Journal of School Health*. 2003, 73 (3), p. 113–120.

Jankauskienė R., Kardelis K., Šukys S., Kardelienė L. Associations between school bullying and psychosocial factors // *Social Behavior and Personality*. 2008, 36 (2), 145–162.

Long T., Pantaleon N., Bruant G., d'Arripe-Longueville F. A qualitative study of moral reasoning of young elite athletes // *The Sport Psychologist*. 2006, 20 (3), p. 330–347.

Martišauskienė E. Mokyklinio nerimo ir dvasinės sklaidos paralelės paauglystėje // *Pedagogika*. 2004a, t. 73, p. 118–123.

Martišauskienė E. Pedagoginių veiksnių įtaka vyresniųjų paauglių dvasiniam tapšmui // *Acta paedagogica Vilnensia*. 2004b, Nr. 12, p. 1–13.

McHale J. P., Vinden P. G., Bush L., Richer D., Shaw D., Brienne S. Patterns of personal and adjustment among sport-involved and noninvolved urban middle-school children // *Sociology of Sport Journal*. 2005 Jun., 22 (2), p. 119–137.

Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste // VPU sociologinių švietimo tyrimų laboratorijos sociologinio tyrimo ataskaita. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2001. Prie-

ga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimas_5.doc>

Pate R. R., Trost S. G., Levin S., Dowda M. Sports participation and health – related behaviours among US youth // *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*. 2000, 154 (9), p. 904–1000.

Popamokinės veiklos veiksmingumas // Vilniaus pedagoginis universitetas. Sociologinių švietimo tyrimų laboratorijos tyrimų ataskaita. Vilnius: VPU, 2003. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tr_ataskaita_040303.doc>.

Romand P., Pantaleon N. A qualitative study of rugby coaches' opinions about the display of moral character // *The Sport Psychologist*. 2007, 21 (1), p. 58–77.

Simantov E., Schoen C., Klein J. D. Health-compromising behaviors: why adolescents smoke or drink? // *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*. 2000, 154 (10), p. 1025–1033.

Sprindžiūnas A. Aukštesniųjų klasių moksleivių santykis su veikla kaip jų tolerancijos raidos prielaida // *Acta paedagogica Vilnensia*. 2002, Nr. 9, p. 173–181.

Steiner H., McQuivey R., Pavelski R., Pitts T., Kraemer H. Adolescents and sports: risk or benefit? // *Clinical Pediatrics*. 2000, 39, p. 161–166.

Teresevičienė M., Gedvilienė G. Mokymasis bendradarbiaujant. 2000, Vilnius.

THE PARTICIPATION IN EXTRACURRICULAR ACTIVITIES AND SCHOOLCHILDREN'S RELATIONS WITH TEACHERS

Saulius Šukys

Summary

This article presents research data, the aim of which was to find out the relationship of schoolchildren's participation in extracurricular activities and their trust in teachers and their inter respect. When analysing research data, the nature of extracurricular activities was also considered.

The study included 1382 schoolchildren of different ages (sixth – eleventh grades) from various schools in Kaunas district (the main schools, secondary

schools and gymnasiums). The results showed that schoolchildren usually choose sport activities, while artistic training activities are less chosen, and technical activities are the rarest. One fifth of schoolchildren attend several extracurricular activities at the same time. One third of schoolchildren do not attend extracurricular activity at all. The analysis of research data has revealed that schoolchildren, who attend extracurricular activity, trust in teachers mo-

re. Compared with schoolchildren who do not attend any after school activity, pupils who attend this activity are more inclined to reveal their personal problems to teachers and believe that teachers would listen to them. On the other hand, more than half of respondents, who attend and do not attend any extracurricular activities, named only several teachers to whom they could appeal for help. Research data has shown a tendency that schoolchildren who are engaged in sport activities

trust teachers less if compared with those schoolchildren who attend other activities. Though schoolchildren who attend various extracurricular activities notice respect from teachers more, they themselves are not inclined to respect teachers more. While evaluating data according to the nature of extracurricular activities, no such differences were noticed.

Keywords: extracurricular activities, schoolchildren's relations, teachers, respect.

Įteikta: 2008 04 15

Priimta: 2008 06 30